

Иван *ВАЗОВ*

ПАИСИЙ

Сто и двайсет годин...
Тъмнини дълбоки!
Тамо вдън горите атонски
високи,
убежища скрити от лъжовний мир,
място за молитва, за отдих и мир,
де се чува само ревът беломорски
или вечний шепот на шумите горски,
ил на звона тежкий набожнийят звън,
във скромна килийка, потънала в сън,
един монах тъмен, непознат и бледен
пред лампа жумеща пишеше наведен.

Що драскаше той там умислен, един?
Житие ли ново, нов ли дамаскин,
зафанат от дълго, прекъсван, оставян
и пред кандилото сред нощ пак залавян?
Поличби ли Божи записваше там?
Слова ли духовни измисляше сам
за във чест на някой славен чудотворец,
египтянин, елин или светогорец?
Що се той мореше с тоя дълъг труд?
Ил бе философ? Или беше луд?
Или туй канон бе тежък и безумен,
наложен на него от строгий игумен?
Най-после отдъхна и рече: "Конец!
На житие ново аз турих венец."
И той фърли поглед любовен, приветен
към тоз труд довършен, подвиг многолетен,
на волята рожба, на бденьето плод,
погълнал безшумно полвина живот -
житие велико! Заради което
той забрави всичко, дори и небето!
Нивга майка нежна първенеца свой
тъй не е гледала, ни младий герой
първите си лаври, ни поетът мрачен
своят идеал нов, чуден светлозрачен!
и кат някой древен библейски пророк
ил на Патмос дивний пестинника строг,
кога разкривал е въз гладката кожа
тайните на мрака и волята божа,
той фърли очи си разтреперан, бляд
към хаоса тъмний, към звездния свят,
към Бялото море, заспало дълбоко,
и вдигна тез листи, и викна високо:
"От днеска нататък българският род
история има и става народ!"
Нека той познае от мойто писанье,
че голям е той бил и пак ще да стане,
че от славний Будин до светий Атон
бил е припознаван нашият закон.
Нека всякой брат наш да чете, да помни,
че гърците са люде хитри, вероломни,
че сме ги блъскали, и не един път -
и затуй не можат нази търпят -
и че сме имали царства и столици,
и от нашта рода светци и патрици;
че и ний сме дали нещо на светът
и на вси Словене книга да четът;
и кога му викат:"Българину!" бесно,
той да се гордее с това име честно.
Нека наш брат знае, че Бог е велик
и че Той разбира българский язик,
че е срам за всякой, който се отрича
от своя си рода и при гърци тича
и своето име и божия дар
зафърля безумно като един твар.
Горко вам, безумни, овци заблудени,
със гръцка отрова, що сте напоени,
дето се срамите от вашия брат
и търсите пища в гръцкия разврат,
и ругайте грешно бакини си кости,
и нашите нрави, че те били прости!
Та не вашто племе срам нанася вам,
о, безумни люде, а вий сте му срам!
Четете да знайте, що в стари години
по тез земи славни вършили деди ни,
как със много кралства имали са бран
и била велика българската държава;
как свети Борис се покръстил в Преслава,
как е цар Асен тук храмове градил
и дарове пращал; кой бе Самуил,
дето си изгуби душата във ада,
покори Дурацо и влезе в Елада;
четете и знайте кой бе цар Шишман
и как нашто царство сториха го плян;
кой би Иван Рилски, чийто свети мощи
чудеса се славят до тоя ден йоще;
как се Крум преславний с Никифора би
и из черепа му руйно вино пи
и как Симеон цар угрите прогони
и от Византия приема поклони.
А тоя беше учен, философ велик
и не се срамеше от своя език
и кога нямаше кого да надвива,
той пишеше книги, за да си почива.
Четете и знайте, що съм аз писал,
от много сказанья и книги събрал,
четете, о, братя, да ви се не смеят
и вам чужденците да не се гордеят...
На ви мойта книга, тя е вам завет,
нека се преписва и множи безчет
и пръска по всички поля и долини,
де българин страда, въздиша и гине.
Тя е откровенье, божа благодат -
младий прави мъдър, а стария - млад,
който я прочита няма да се кае,
който знае нея, много ще да знае."
Тъй мълвеше тоз мъж, в килията скрит,
със поглед умислен, в бъдещето впит,
който много бденья, утринни пропусна,
но пачето перо нивга не изпусна
и против канонът и черковний звън -
работи без отдих, почивка и сън.

Тъй мълвеше преди сто и двайсет годин
тоз див Светогорец - за рая негоден,
и фърляше тайно през мрака тогаз
най-първата искра в народната свяст. †

Електронно издание на адрес: **vestnikiskri.com**
Издава свещ. Лъчезар Лазаров, отговорни редактори Снежана Костадинова, Боян Балкански. С. Искрец
Тел. за връзка – **0885987833**. Моля, изпращайте материали на електронен адрес: **vestnik_iskrec@abv.bg.**
Ползвани сайтове: https://www.slovo.bg/old/vutimsky

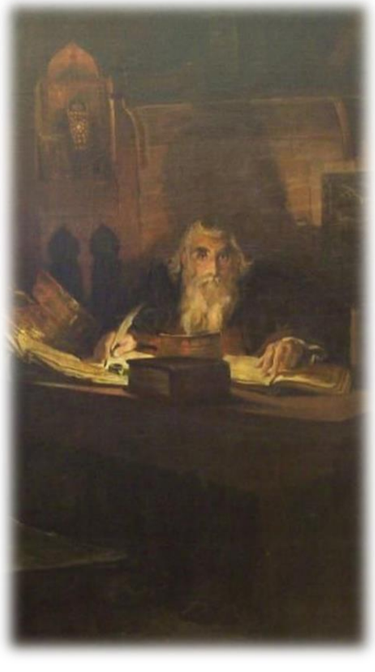
ISSN 2738-7798

Искри в Искрец словесното огниво. И сее във душата светлина. Сеяч е то на дефицитно слово, разнасящо човешка топлота.
П. Пеев

ИСКРИ

СТРАНИЦИ ЗА ПРАВОСЛАВИЕ И КУЛТУРА. Година III, брой 45, ноември , 2022 г.

300 години от рождението на св. ПАИСИЙ Хилендарски

В миналия брой на вестника бяха намерили място два материала за св. Паисий Хилендарски. Това, разбира се, не беше случайно. Освен **300 години от рождението му**, през отминаващата 2022 година, отбелязахме и **60 години от канонизацията му**, както и **260 години от написването на „История славянобългарская“**. Рядко се случва такъв троен юбилей. Но как бе отпразнуван и почетен, всеки сам ще прецени.

Църковното календарче от тази година напомни още с излизането си за годишнината. Корицата му красеше всеизвестната картина на Мърквичка, която поместваме на първа страница. А желанието ни е отново да напомним на всички за паметните дати, написани със златни букви в българската история: **1722 г. – рождението на светеца** и **1762 г. – написването на Паисиевата история**. Канонизацията му през 1962 г. е свързана с 200 годишнината от написването на Историята.

Прави чест на онези, които отбелязаха по някакъв начин юбилея, а това са: 67 ОУ „Васил Друмев“ в София, Софийската Столична Община, вестник „Труд“, БТВ, БНР, Музеят на София и Рок радио 1. В случая бих се радвал ако пропускам някого… Монетният двор пуска юбилейна златна монета с образа на светеца. Радостно е, че нашите представители в ЮНЕСКО са се погрижили юбилеят да бъде включен в списъка с бележитите за света годишнини. †

От брой 44.

И докато красотата е унаследена или дадена от Твореца – фактор, който никак не зависи от нас, то да придобием духовна красота, благородство, щедрост и добро име в обществото, зависи единствено и само от нас самите. Аристотел е основоположник на най-значимата педагогическа школа в древна Гърция, която ръководи сам в продължение на дванайсет години. Тя остава в историята с името ликей (лицей, на гр. λυκειο), име, което и до днес се използва за назоваването на елитни средни училища по целия свят. Авторитетът именно на този философ е толкова голям, че идеите му за добродетелност, разкош и великолепие, напълно естествено се следват дори и от днешните гърци.

Аристотел се счита за практик, който за разлика от Платон, вижда смисъла на човешкия живот в земното битие. Това никак не му пречи да стигне на крачка от нравствената висота на Християнската любов – не за друго, а защото самата тя, макар и с дълбока духовна същност, се изразява най-вече чрез делата на Християнско милосърдие. Въпреки, че според него обучението на подрастващите трябва да бъде държавно и достъпно за всички, за обекти на неговата добродетелност той далече не счита всички хора. Според него природата се стреми към създаването на прекрасни хора, но не винаги успява.

Основните добродетели на Аристотел са благородството, щедростта и великолепието. Наистина, те наподобяват или поне повеждат човека в посоката на нравствената Християнска любов, но все още не могат да му проправят пътя до нея. Първата добродетел – Благородството или великодушието (от гр. – μεγαλοψυχια), носи изключително аристократичен характер и е присъща на избрани хора. Това подрива нейната нравствена стойност и ѝ отнема възможността да се превърне в общовалидна морална основа. Сам Аристотел казва, че благородният винаги поставя себе си над този, на когото прави благодеяние. В етично отношение това често води до появата на високомерие, надменност, възгордяване и надценяване. Тук в дисонанс звучат Христовите думи: „защото всеки, който превъзнася себе си, ще бъде унизен; а който се смирява, ще бъде възвигнат“ (Лука 14:11).

Втората добродетел – щедростта, при Аристотел има конкретна цел: постигане на добро име и благодарност всред хората. Това се разграничава от Христовите думи: „кога даваш обяд или вечеря, не кани приятелите си, нито братята си, нито родните си, нито богати съседи, да не би да те поканят и те някога, и да получиш отплата. Но, кога даваш гощавка, кани бедни, маломощни, хроми, слепи, и ще бъдеш блажен, задето те не могат да ти се отплатят“ (Лука 14:12-14).

Последната добродетел – великолепието, според Аристотел трябва да подбужда човека към велики и изключителни дела, които ще правят впечатление. То следва да отминава простолюдието, както и страдащите и нуждаещите се… Трагизмът тук е в това, че великолепният не вижда във всеки човек свой брат, не се интересува от неговото подпомагане и достойно съществуване.

Има и една друга Аристотелова добродетел, без която, според него, не може да живее никой. Това е приятелската любов (филия – от гр. – φιλια. Слово, което в други сложни думи се превежда като любов).

В историята на гръцката философия има четири думи, които се превеждат като любов, обич. Филия – в древността има доста по-широк смисъл, макар, че Аристотел я използва само като определение за приятелска любов. И може би точно там е неговата „грешка“. Ако тя бе освободена от това словесно ограничение, от моралната си теснота, ако тя би обхванала всички хора и би издигнала на висота мотивите си, то тогава би се приближила до чистата Християнска обич. Но при своя философ тя остава само една необходимост, само едно средство в борбата за щастие. Сговорчивост, която помага на приятелите, били те хора, народи или държави. Логически похвално е притежаването на много приятели, въпреки че философът осъзнава, че не може да съществуват множество съвършени приятелства. Филията е полезна, добра и приятна. Впрочем тези три определения при Аристотел абсолютно се припокриват. Затова не всеки е подходящ за приятелство, защото не всички са добри и приятни. Истинската филия е абсолютно взаимно доброжелателство, от което се възползват всички приятели.

Когато развива тази тема, пред Аристотел възниква въпросът: коя любов е по-голяма: любовта към приятеля или любовта към себе си? Той все пак поставя втората над първата, с което напълно отнема нравствената стойност на филията и я превръща в доминиращ егоцентризъм. Но не само това я отличава от Християнската любов. Нея по-късно Християнските философи ще нарекат с една от другите гръцки думи, а именно – агапи (гр. αγαπη). Въпреки разликата между филия и агапи, чрез своята философия на приятелството, Аристотел издига съвременниците си до висотата на предхристиянска Гърция, където самото Християнство със своите съвършени послания, не само че бързо ангажира тяхното съзнание, но намира разорана и подготвена почва за своето развитие.

Съвършената Християнска любов не е позната на човека до идването на Спасителя и Учителя Христос. Освен всичко останало, Той показа на практика какво означава „да положиш душата си за своите приятели“, и не само за приятелите си, но и за враговете си. (ср. Йоан 15:13). Това е едно от определенията на нашата любов, но не и единственото. За Христовата любов и завещаването ѝ на християните дори до края на света, са изписани стотици томове. Но за нея винаги ще има какво да се каже, защото нейното съдържание не

Продължава на стр. 7

От стр. 2

може да изчерпи в пълнота никое определение. Нейната природа е божествена и нетварна и сама тя е докосване до Божеството, до Неговите чудни енергии в света, и до Неговата неузнаваема и абсолютна природа, „защото Бог е любов“ (1 йоан 4:8)! Никой не познаваше в пълнота тази невидима реалност докато не дойде Христос и не отвори нова страница от историята на света. Дали тя ще бъде последна или не, знае само Той. Но докато има свят, Неговото име и беззаветната Му любов, ще бъдат проповядвани дори и до краищата на вселената.

Християнската нравствена любов носи в себе си познанието за божествения произход на човека и света; за високата себестойност на човешката личност, без значение от пол, раса, националност или обществено положение. Нашата любов издига над всичко в света човешкия дух като Божий образ и самия човек – мъж и жена – като единственото богоподобно същество. Християнската любов разкъсва най-тесните окови – тези на индивидуализма. Тя надхвърля най-високите бариери издигнати пред усъвършенстването на човека: тези, поставени от егоцентричните и егоистични хора, идеологии и общества. Нашата любов дарява на всеки, когото е докоснала с божествените си лъчи, свободата на истинското познание и неземната мъдрост. Те не са самота и угасване, а вечно общение и незалязваща светлина. Истинската Христова любов не търси собствената полза и изгода сега или в бъдеще. Не крои планове за собствен икономически просперитет и забогатяване на чужд гръб. Не копнее за благата и богатствата на този скоропреходен свят, не се грижи за удобното и охолно съществуване, изгарящо днешния консуматор. Не изопачава и не лицемерничи, не лъже, не търси власт и надмощие, но виждайки слабия, онеправданията и немощния, съзира в него пълнотата на Божеството и цялата красота на Божието творение, която е скрита в неговия божествен дух.

Нашата любов не носи никога духа на отрицанието и не руши устоите на живота. Не води до разложение на човешката личност и семейството, а пази и възпитава в човека нравственото начало на божествения морален закон, вложен в сърцето му. Тя е готова на саможертва за всеки свой ближен. Тя до самоотречение служи на истината, като израз на Божия Дух в света. Нашата любов, съпътствана от вярата и надеждата, е най-мощната творческа сила, утвърждаваща навеки човешкия живот и човешката личност, която е водила и ще води и занапред до разцвет и увековечаване.

Християнската любов не е тъмна философия, празна декларативност или античовешка идеология. Тя не притъпява човешкото желание за живот, не превръща хората в неспособни и самодостатъчни индивиди, не трансформира човешката самостойна личност в матрица или в скот, нито в бездушна мумия, прекарваща години наред на едно и също място. Тя не проповядва мними права и свободи, които неусетно унищожават личното човешко достойнство. Напротив. Нашата любов е божественото човешко ядро, където стоят закодирани жизнерадостта, творчеството, енергията и щастието в тяхната временна и вечна форма. Тя е неотменения природен закон на безкористното и вечно човеколюбие. И ако човекът, в своя път, не го следва, той ще остане не само неудовлетворен, притеснен и злобен, но също така ще бъде изгарян от високомерие, гордост и вечен страх.

Източникът на нашата любов е сам Бог, който не остави човека да страда под робството на греха и смъртта, но дойде и ни изкупи със собствената Си саможертва. Тази любов надминава всяко човешко добротворство, всяка природосъобразност, всяка състрадателност и всяка филия. Обсегът и обемът на Християнската любов са безпределни и всеобхватни. Обект на тази любов е всеки човек. Тя не е чувство, симпатия, емоция или пък желание. Тя е дело, чрез което правим на нашия ближен добро, утвърждаваме битието и живота му, откликваме на нуждите му, възпитаваме го с внимание… Водим го по пътя на земното благополучие и душевното спасение. Нашата любов ни кара да правим всичко това внимателно, с много нежност, мъдрост и отдаденост, а не назидателно и властнически. Обичта, обърната изцяло към личността на ближния, води началото си от приемането и признаването, че достойнството му е равно на нашето. А смирението, като задължителна християнска добродетел, е в състояние да го издигне дори и над собственото ни достойнство. Тогава, на пръв поглед, немощните ни човешки сили, недостатъците и слабостите ни, се покриват от Божията сила и Неговата милост и в нас заживява онази чудесна и действена любов, която прегръща всички и всичко и изпълва душите ни с чудна неземна радост. †

Людмила ***ПЕТРОВА***

ОБЕЩАХ пред себе си

и аз като хората –
започвам да играя
житейските“Игри на волята“.
Започвам? Започнала съм някъде
преди хилядолетие,
когато в прегръдките на горещо
безветрие
прамайка развила е своята
рожба обичана,
после поляла я с вода мълчана
или вричана
и завещала ѝ да пази своето
име, род и вяра.
Ето, стигнала до мен повелята
стара.
Светът ни днес е едно село
глобално,
потънало в мерзост, студено
и кално,
какво остава за традиции,
вяра и зов на кръвта.
Прадревна майко, пазителко на
любовта,
топлината на сърцето ми е морз
към теб,
от който се нуждая
в безумния, житейския дреп.
Мъдростта на времето крещи
или всъщност мълчи.
Топлият шепот на истинска обич
някъде в съня горчи.
Във всеки ден днес
аз проявявам силна воля
и за едно единствено се моля –
за сговор, за мир и любов.
Денят ми от твоя не е по-суров,
но със сигурност е по-безчувствен.
Изкуствен е нашият свят,
прамайко, изкуствен.
И ако сънена дочуя някакъв
прадревен рог,
кръвта ни българска това е,
и християнският ни Бог. †

Валентина ***ПАНОВА***

ТРОХИ

До кога ще събирам
истината
като трохи за тебе Родино?
Нежността ти е разпиляна
между редовете на угоден закон?!
Нима архивите
като хората изгоряха?!

Като трохи
историята сбирам,
хищните птици
да не я изкълват!

Събирам я,
тя ми е нужна –
моя духовна храна
на потомците да раздавам!

Повече нищо не искам,
Родино!
Само трохите ми стигат,
но с тях
и децата си ли ще залъгваме?

НА БОТЕВ

На Виолета

Защо ли, думи не намирам,
по-силни от твоите слова?!
Слова, изречени от болка –
разбудили днес
младите сърца.

Като Христос –
понесъл своя кръст
и като него,
не разбран останал от народа.

А днес със „Странджата”
по твоя ботев път вървим
и със стихове те славим. †

Александър ***ВУТИМСКИ***

БЪЛГАРИЯ

Небето ти е бяло и високо.
Земята ти е слънчева и тиха.
Сега ще ти разкажа, както мога,
една безшумна изповед във
стихове.

Обичам теб и твоите предания,
и песента за Марко Кралевити.
Ще ми напомнят дълго
пещерите ти
за чудесата на свети Ивана.

Обичам твойте каменни чешми
със надписи на стари благодетели,
които чак от Иерусалим
донасяли смирено даровете си.

Обичам твойте манастири шарени
и тихите им, кротки параклиси
със избелели фрески и олтари,
рисувани от стар иконописец.

Резбите твои, пъстрите забрадки,
сукманите, извезани със сърма,
и бъклиците, светлите ти
празници,
с които съм заченат и откърмен.

Безмълвна, стара, хубава България,
под златното ти, приказно небе
аз дишам твоя здрач като дете,
което спи във стара, родна къща.

Ген. Георги ***ПЕТРОВ***

КРАЕВЕДЪТ СЛАВКО ГРИГОРОВ – ЕДИН ОБИКНОВЕН ЧОВЕК С НЕУМОРЕН ДУХ

Със Славко Григоров от Чипровската община съдбата ни срещна преди няколко години. Иначе знаех много неща за него, а се оказа, че и той е запознат с моето житие и битие. И това е естествено, защото двамата работим в духовната сфера на обществото. Въпреки че той е от Балкана, а аз от полето, имаме общи разбирания и потребности, които ни свързват и ни правят близки приятели. Аз се възхищавам от красотата на Чипровския Балкан и от историята на градчето Чипровец, скътано в неговите пазви. Благородно завиждах на Григоров, че в голяма част от живота си не само е изучавал, но и познава миналото на бунтовното си родно място и подвизите на предците, живели преди него.

Григоров проявява интерес към равнината, към Подунавието и често казва: „В полето се ражда хлябът, а при нас в Балкана ехото.” Затова той с интерес разказва за „Златната чешма” в село Златия и за Веселин Патрашков, учител и краевед, доживял до 90 години. На погребението му произнася трогателно слово.

Миланези от град Лом, аптекарят, взел участие в Унгарската революция през 1848 г. и съратник на Джузепе Гарибалди. Участник в тази революция е и полковник Стефан Дуньов, банатски българин от Гинча.

В книгата си „Чипровският край – легенди и истини” Григоров отбелязва: „Банатският български отряд е в състава на Арадската национална гвардия. Неин командир е Ласло Гал, а отрядът се предвожда от полковник Стефан Дуньов. В битката за крепостта Качи, той е ранен и загубва единия си крак.”

Гарибалди поздравява Дуньов и другите български бойци: „За хора като вас не стигат похвали и от моя страна желая доброто на вашата родина и отдавам нашата благодарност. С истинска обич ваш Джузепе Гарибалди.” Днес в Чипровци унгарците са издигнали паметник на полковник Стефан Дуньов.

„Много неща свързват Балкана и полето – казва Григоров – по време на турското робство войводи и хайдути от Ломско отивали в Балкана, а след Чипровското въстание оцелелите българи се заселват в полето, близо до река Дунав.”

Интересът към миналото на Северозапада ни свързва с Григоров, нищо че 10 години е разликата между нас. Той е роден през 1932г. в село Железна, Чипровска община, а аз – в село Медковец.

През 2017г. присъствах заедно с още 20 души на скромно тържество в Монтана за отбелязване на неговата 85 годишнина. За спомен заснех всичко с моя фотоапарат. Поздравихме юбиляря за годишнината и му пожелахме здраве, а той развълнувано ни благодари, че сме го уважили и каза: „Имал съм много препъни камъни, падал съм, но съм намирал сили да ставам, и така до днес. Аз съм щастлив, имам семейство и внуци, които ме обичат, има и аз кого да обичам. Много съм привързан към родния си край и богатата му история.” Григоров мъдро добавя още: „Помнете, бащин дом не се продава, майчин гроб не се забравя!”

Слушах моя приятел и си мислех – много е живял, но не напразно, оставил е трайни следи в извървения път. Скромен е той, не обича да говори за стореното, но то се вижда. Над 25 години живее и работи в Чипровци като един от първите ръководители на градчето. През това време се изгражда икономиката на общината. Двете минни предприятия ДМП „Чипровци” и Минно-обогатителният комбинат „Христо Михайлов” достигат капацитетните си възможности. ТПК „Ръчен труд” по това време произвежда 20 000 квадратни метра годишно чипровски килими. Както знаем, те са известни в цяла България и разнасят славата ѝ по света. В тези години в Чипровската община има над 20 000 броя овце, общо се угояват над 20 хиляди агнета и се изнасят за арабските страни. Във всяко селище има училище и детска градина, в Железна – минен техникум, а в Бели мел – гимназия. По това време се изгражда Домът на миньора, сега читалище „Петър Богдан”. Чипровци придобива градски вид и е признат за град през 1968г. На тържествена сесия на Общинския съвет Григоров произнася слово, а председателят на съвета Димитър Димитров прочита указ за обявяване на Чипровци за град.

Славко Григоров активно участва в подготовката и провеждането на националните чествания на Чипровското въстание 1688г. През 1968г. се отбелязва неговата 280-та годишнина, а през 1988г. – 300 години. „За това национално честване – казва Григоров – град Чипровци се бе превърнал в строителна площадка. Строители от Враца показаха големия си потенциал и възможности. Строителните инженери Ангеловски и Бубев нямаха равни на себе си. Само за 10 дни се изгради под тяхно ръководство…

Продължава в бр. 46

Свещ. Л. ***ЛАЗАРОВ***

ЗА ЦАРСТВОТО НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА И ЕДИННИЯ БЪЛГАРСКИ НАРОД НЯМА ГРАНИЦИ

Едно лице, в което се чете мъка, а кратките усмивки по него са като през сълзи! Това е лицето на Иван Николов, председателя на българския културно-информационен център „Босилеград“. Сигурно не е лесно цял живот да бъдеш сочен с пръст и малтретиран по една единствена причина: за това, че си българин, че не си го забравил, и че се гордееш с родината си, макар да живееш извън нейните предели… само на километри от тях.

Такава е съдбата на над 50 000 българи, останали зад черната бразда, отсякла през 1919 г. общините Струмица, Босилеград и Цариброд от майка България. Три безспорни български селища, с над 40 духовници, 42 църкви и манастири, 115 училища, 6 прогимназии, една гимназия, 269 учители и 7 892 ученици. Днес, сто и три години по-късно, нашите сънародници със свити сърца чакат данните от последното преброяване. На предишното, самоопределящите се като българи са помалко от 18 000. Както личи, оттогава до днес, сръбската държава е постигнала завидни успехи. А ние питаме: какво прави нашата държава за тях?

Между селата Извòр и Ресен има стари гробища. Браздата ги разделя на две! Разделя на две и някои от гробовете! Децата, израсли там и от двете страни на границата не знаят за тях. Научават много по-късно. Когато питат своите родители, защо не са им казали за това, те с насълзени очи извръщат глави … Някои промълвяват: „Ние не смеехме да погледнем натам!“ Преминаването на границата се е наказвало със… смърт. За убитите в регистрите е записано „Незаконно преминал границата“. И става точно така, както пише Емануил поп Димитров:

През гробища черни браздата минава.
Напразно: в задушница тука гори
кандилница глинена, дим се развява,
и вятър отвъдни гробове кадѝ…

Под мотото на стихотворението „Граница“, в София, в присъствието на Зденка Тодорова, Иван Николов и десетки родолюбци, дошли на възпоминателното събитие, премина и тазгодишното отбелязване на злополучната 1919 г. и Ньойския диктат. А стиховете на големия поет, родом от с. Груинци, чиято съдба не е по-различна от ресенската, изпълниха с трепет сърцата на всички ни.

На 27 ноември, 1919 г. в Парижкото предградие Ньой на Сена се подписва мирният договор, който слага края на Първата световна война. Диктатът е наложен от победителите Великобритания, Америка, Франция, Русия и Кралството на сърби, хървати и словенци… Някои представители, като американския президент Уйлсън, например, напускат събранието в знак на несъгласие с териториалните претенции на победителите, но за жалост този показен акт въобще на трогва останалите делегати. Нещо повече: българската делегация е държана под арест и е заплашвана от Лойд Джордж и Клемансо, че България ще бъде окупирана при отказ от подписване на договора.

Последват протести, за жалост нечути от никого. А самата България е потресена, както от несправедливия договор, така и от тежките му клаузи. Америка така и не го подписва. Въпреки това, неговото изпълнение е наложено. На България е оставен тесен коридор за излаз на Бяло море, но Великите сили на практика не го отстъпват, като взимат под временно управление цяла Беломорска Тракия, след което я предоставят на Гръцкото кралство.

Договорът влиза в сила около година по-късно. През това време отчаяните бежанци от покрайнините не намират подкрепа от никого. Една сутрин те се озовават пред скромна къща на ул. „Раковска“. Това е домът на Иван Вазов. Той е стар приятел на народа от покрайнините. Там през 1885 г. се бият и тримата му братя, а самият той наблюдава решаващата битка при Нешково, Царибродско. После пише своя паметен разказ „ София – Пирот. Възпоминания от сръбско-българската война“. Окуражава ги и сега от своя малък балкон. Думите му внасят за кратко успокоение в душите на бежанците.

Малко преди сръбската окупация на Западните покрайнини в края на 1920 г., в скромния училищен салон в Босилеград, при отчаяните хора идва Христо Славейков, тогава – народен представител, син на Петко Рачев Славейков. Хората го молят, както молят всеки срещнат сънародник, да направи нещо за тях. Тогава той пише трогателно писмообръщение не до друг, а отново до Иван Вазов.

София, Ив. Вазову

„Гражданите от Босилеград, съкрушени от неизмерима тъга, молят Всевишния да Ви дари сили, за да превъзмогнете болката на Родината, и дочакали по-светли дни, да възвестите, с могъщото си слово, изгрева на новото слънце за братство и човещина. Спомняйки заветите, чертани от Вашия Гений в скрижалите на душата народна и водими от сладките звукове на Вашата лира, ние виждаме през праха на вековете страшната Via dolorosa на българския род, но виждаме и сиянието на надеждата над нашата Голгота. На Вас, Певецо, и чрез Вас на всички братя по език „ПОСЛЕДНО ПРОСТИ“ от нашите планини, настръхнали пред страшната нощ, която веч покрива челата им.“

Още същата вечер е организирано голямо събитие в Народния театър, на което присъства и Цар Борис III. Писмото до Вазов било прочетено на всеослушание, а през това време хората в салона започнали да плачат и да ридаят на глас. Събитието е документирано в сборника „Архивите говорят. Българите от Западните покрайнини“. По-късно, през 1942 г., когато за кратко Западните покрайнини и цяла Вардарска Македония отново са български, учениците от Царибродската гимназия „Принц Кирил Български“ , посещават София. Първото, което правят е да засипят гроба на Иван Вазов с цветя.

На трогателното събитие от 23 ноември, т. г., с тревога разбрахме, че бремето на останалите зад граница наши сънародници, продължава да бъде изключително тежко. Както и преди, така и днес Западните покрайнини са забравени и от сръбската, и от българската държава. Нещо повече: според думите на Иван Николов, в Босилеградско се задава екологична катастрофа. Няколко реки са силно замърсени. Техните води текат и на българска земя, но никой не се интересува от състоянието им. Г-н Николов напомни, как още преди тридесет години по на север, във Видинско и Брегово, където се разлива р. Тимок, минно-преработвателният и металургичен комплекс „Бор“ в Р Сърбия, системно започва да изпуска редица тежки метали, но никой не обръща внимание. Сега голяма част от почвите в този район са силно замърсени със сяра, мед, цинк, олово, които са в пъти над допустимите норми. Според него, ако не се предприемат мерки, това може да се случи с някои реки в Босилеградско, чиито води са притоци на Струма.

Два пъти по злополучна за нас е 1947 г., когато абсолютно същите „Велики“ сили и исторически играчи – същите наши приятели от Европа и зад океана – Великобритания, Америка, Социалистическа Русия и новата измислена федеративна република Югославия, пречертават старата черна и несправедлива граница още по-незаконно, вече без никакво основание, защото България към тази дата е техен съюзник.

Велик означава най-напред великодушен. В постъпките на европейските съюзници от двете световни войни няма нищо великодушно. Техните несправедливи и крайно неприемливи мирни договори водят след себе си само войни. Войни – дори и до ден днешен.

Освен това, и до днес остават въпросите: валиден ли е Ньойският договор сега и каква е стойността на Парижките конференции от 1947 г., където българският народ няма законно избран представител, защото българската държава е управлявана от незаконно правителство, дошло на власт с кървав преврат, бидейки сателит на Съветска Русия? Още през 1930 г. не друг, а известният френски публицист и юрист Жорж Десбон, пише в книгата си „България след Ньойския договор“ следното: „Написах тази книга, резултат на щателни проучвания, със съзнанието, че изпълнявам един дълг. Несправедливостите, възникнали в резултат на Ньойския договор, от които България пострада, в много голяма степен допринесоха за по-сетнешното ѝ духовно състояние…; нещо, което до голяма степен извежда на преден план отговорността на нашите дипломати, автори на този договор, както и на нашия парламент, който го ратифицира, а също и на френския народ, който не протестира, защото не беше наясно“. „Жените и децата, – пише той – убити на 16 април 1925 г. в катедралата „Св. Неделя“, лежат на наша сметка. Чрез договора, наложен на България, в много по-голяма степен жертва, отколкото виновница, ние допринесохме за задействането на целия този механизъм, който доведе до една потресаваща кланица. И най-смиреното покаяние, и най-благородното угризение е в това да се работи за поправяне на несправедливостите, причинени на България.“

По същия въпрос, академик, д-р по право, Борислав Йотов през 2014 г. издава книгата „За мирна отмяна на Ньойския договор“, където изтъква, че са налице 28 международни правни причини за отмяната на въпросния договор. И тук разбира се не става въпрос за някакви териториални претенции към Старите предели – Вардарско и Беломорието, а конкретно за трите български общини Струмица, Босилеградско и Царибродско. Но нима е необходимо правно или друго основание?! Нима ние не знаем как се чертаят граници? Като че ли тези български селца не са имали землищни територии, където най-човешки е можело да мине браздата?

И тук титлите пред имената нямат никакво значение! Не човек, само безсърдечно чудовище можеше да раздели майка от децата ѝ, брат от брата и живите от мъртвите, като чертаеше нарочно – незаконно и подкупно – граница през площади и гробове! Съвременна Европа, която прокламира свят без граници, може да помисли по този въпрос.

Читалище „Славянска беседа“, бе домакин на организираното от клуб „Слово“ мероприятие, чиито единомишленици се насладиха на кратка, но вдъхновена литературно-музикална програма. Към края, с единомислие си пожелахме да не пропускаме нито веднъж тъжната дата, както и любовта и мисълта за нашите сънародници оттатък браздата, да не ни напускат никога!

Долу Ньой! Да живее България! †